

УДК 159.923.2

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5\(188\)-51-56](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5(188)-51-56)

Московець Людмила

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-8960-477X>

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ

А Представлено результати аналізу поглядів психологів ХХ століття К. Гольдштейна, А. Маслоу, К. Роджерса та сучасних науковців на сутність феноменів самоактуалізації та самореалізації особистості; підкреслено необхідність розрізняти ці поняття; здійснено спробу визначити співвідношення дефініцій «самоактуалізація» та «самореалізація». Самоактуалізація є внутрішнім процесом, у ході якого відбувається виявлення особистістю своїх потенційних можливостей, які спонукають до пізнання, постійного пошуку самого себе. Самореалізація – це процес, що сприяє втіленню особистістю своїх здатностей під час практичної діяльності, переведенню можливого у дійсне та забезпечує з'ясування перспектив подальшого розвитку, визначення свого положення в соціумі.

Ключові слова: самоактуалізація; самореалізація; особистість

Актуальність проблеми. Особистість як цілісна система на сучасному етапі розвитку суспільства розглядається як найвища цінність зі своїми інтересами, поглядами, смаками, потребами, потенційними можливостями, яка не є чимось сталим, незмінним, а навпаки постійно розвивається, вдосконалюється, прагне досягнути певного місця в соціумі. На сьогодні пріоритетним є розуміння людини як активного суб'єкта життєдіяльності; будь-яка особистість є значущою не залежно від виду діяльності та вікових особливостей. Саме у діяльності людина задовольняє свої потреби, відбуваються процеси її самоактуалізації та самореалізації, вона стає повноцінно функціонуючою особистістю.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, вказує на те, що проблема самоактуалізації та самореалізації особистості порушувалася у дослідженнях учених ще в середині ХХ століття, коли особистість та її успіхи почали висвітлюватися у працях класиків зарубіжної психології (А. Бандури, А. Маслоу, Г. Олпорта, К. Роджерса, В. Франкла, Е. Фромма, К. Хорні та ін.). В останні роки спостерігаємо зростання інтересу до проблеми самореалізації у наукових напрацюваннях як вітчизняних (Б. Базарник, І. Бех, Т. Гарасимів, Л. Кайдалова, І. Козицька, О. Коропецька, Л. Левченко, С. Максименко, В. Осьодло, Н. Петренко та ін.), так і зарубіжних (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, В. Байлук, Є. Галажанський, Л. Коростильова, С. Кудінов, А. Круппов, Д. Леонтьєв, Г. Чернявська та ін.) науковців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на актуальність порушеної проблеми, вченим складно дійти спільної думки, відбувається змішування понять «самоактуалізація» та «самореалізація». У науковій літературі часто дані терміни розглядаються як синонімічні, тотожні, спостерігається понятійна невизначеність формування єдиного категоріального апарату. З нашої точки зору це різні дефініції, які тісно взаємопов'язані між собою. Тому у статті ми спробуємо здійснити розмежування цих понять шляхом теоретичного аналізу.

Мета статті полягає в тому, щоб здійснити теоретичний аналіз наукових підходів щодо проблеми самоактуалізації та самореалізації особистості, порівняти співвідношення цих категорій у філософсько-психологічній літературі.

Викладення основного матеріалу дослідження. У зарубіжних дослідженнях ХХ століття вчені використовують термін «самоактуалізація». Вперше цю наукову категорію застосував К. Гольдштейн. Він розглядав самоактуалізацію як «цілісне вираження соціальної за своєю природою мотивації особистості» [15, с. 87]. Науковець упевнений, що «ми ніяким чином не вимушені передбачати існування специфічних потягів. Вони є спеціальними реакціями в особливих ситуаціях і становлять собою різноманітні форми, за допомогою яких організм як єдине ціле виражає себе. Традиційний підхід постулює різні погляди, які виходять на передній план при певних

умовах. Ми визнаємо лише один потяг – потяг до самоактуалізації, але вимушені допустити, що в певних умовах схильність до актуалізації однієї якоїсь можливості настільки сильна, що організм нею керує» [12, с. 80].

У психологічній енциклопедії самоактуалізація тлумачиться як «прагнення людини до найповнішого виявлення і розвитку своїх можливостей» [15, с. 311].

Суттєво поглибили розуміння феномену самоактуалізації психологи-гуманісти А. Маслоу і К. Роджерс. А. Маслоу запропонував ієрархію потреб, на верхівці якої розмістив потребу у самоактуалізації й охарактеризував її як «бажання людини стати тим, ким вона може стати» [19, с. 494]. Учений вважав, що спочатку людина має задовольнити свої нижчі потреби (фізіологічні, прагнення безпеки), а потім уже буде прагнути до здійснення вищих потреб (любові, поваги та самоактуалізації). З точки зору науковця самоактуалізація виступає як «неперервна реалізація потенційних можливостей, здібностей і талантів, як здійснення своєї місії або покликання, долі, як повніше пізнання і прийняття своєї власної початкової природи, як невпинне прагнення до єдності, інтеграції або внутрішньої синергії особистості» [14, с. 77].

Д. Леонтьєв, здійснюючи аналіз розвитку ідеї самоактуалізації у працях А. Маслоу, зазначає, що вчений-гуманіст проводив дослідження самоактуалізованих особистостей, вивчав самоактуалізацію з точки зору теорії людської мотивації, як механізму та процесу розвитку особистості, опрацьовував граничні переживання як епізоди самоактуалізації, а також звертав увагу по той бік самоактуалізації (теорія метамотивації і цінності Буття) [9, с. 150].

Особистість, яка досягла рівня самоактуалізації відрізняється від неактуалізованої наявністю певних якостей, характерних рис. А. Маслоу у своїй праці «Мотивація та особистість» виділяє такі психологічні характеристики самоактуалізованих особистостей: ефективне сприйняття реальності та комфортні взаємини з нею; прийняття себе, інших людей та природи; спонтанність, простота, природність; служіння; ізольованість, відстороненість, потреба в усамітненні; автономія, незалежність від культури та середовища, воля й активність; новий погляд на речі; містичні та вищі переживання; почуття ідентифікації з людством; міжособистісні стосунки; демократичність; уміння відрізнити засіб від мети, добро від зла; філософське почуття гумору; креативність; протидія культурним впливам, трансценденція культури [10, с. 224–252].

Для формування цих якостей варто дотримуватися низки умов, серед яких науковець виділяє такі: особистість має зосередитися на реалізації власного «Я»; вибір, який здійснює людина, має бути спрямований на можливість власного зростання; ставати більш реалістичною, фізичне існування здійснювати відповідно до власної природи; чесність і відповідальність за власні дії; здатність прислухатися до себе та надавати власному «Я» можливість для вияву в різних сферах; наявність бажання бути макси-

мально гарним; досягати найвищих переживань; визначати сильні та слабкі сторони своєї особистості, проявляти сміливість у подоланні своїх слабкостей [6, с. 222].

Окрім позитивних якостей, самоактуалізовані люди можуть мати і певні недоліки. Серед таких характеристик А. Маслоу виділяє набридливість, роздратованість, марнославство, пристрасність, жорстокість, безсердечність, фрустрацію, образливість, почуття провини, тривоги тощо [9, с. 151].

Особистість, яка змогла в повній мірі використати свої потенційні можливості, здібності, обдарування, таланти, здатна до самоактуалізації. Досягнути цієї вершини вдається не всім. А. Маслоу вважав, що самоактуалізація притаманна лише незначній кількості людей. Учений відмічає, що у самоактуалізованих людей спостерігається поєднання соціальності та спрямованості на загальнолюдські інтереси з яскраво вираженою індивідуальністю [9, с. 151]. З часом погляди науковця змінилися, він визнає наявність у більшості людей прагнення до самоактуалізації, а також наявність здібностей до цього процесу, але часто на шляху до здійснення самоактуалізації виникають певні труднощі [9, с. 153]. Серед таких перешкод А. Маслоу виділяє нерозуміння свого потенціалу, негативне ставлення до своїх можливостей, вплив оточуючих на прагнення до самоактуалізації, сильний негативний вплив потреби у безпеці, страх змін [19, с. 496].

Процес самоактуалізації з внутрішнього боку призводить до єдності та інтегративності, експресивності та індивідуальності, багатосторонності та синергійності, а із зовнішнього боку він відображає набуття людиною позитивних якостей і цінностей, які стають досягненнями тільки повноцінно розвиненої особистості. Це пояснюється тим, що загальнолюдські цінності не даються особистості ззовні, а закладені у внутрішній природі, яку вона має розвивати [14, с. 77]. «Джерела розвитку і людської повноцінності знаходяться виключно всередині самої людини і не створені суспільством, яке може лише допомагати або заважати розвитку людини», – зазначає А. Маслоу [14, с. 81]. Суспільство та сім'я розглядаються ним лише як умови та засоби, що сприяють реалізації внутрішнього потенціалу.

На самоактуалізацію особистості впливають мотиви зростання, які А. Маслоу називає метапотребами. Науковець пропонує враховувати серед потреб зростання необхідності у цілісності, досконалості, завершеності, законі, активності, багатстві, простоті, красі, доброті, унікальності, ненапруженості, грі, істині, честі та реальності, самовпевненості. Вони є рівноцінними, тобто одна метапотреба може легко змінити іншу, якщо в цьому є необхідність. А. Маслоу стверджував, що люди в більшості випадків не стають метамотивованими, тому що заперечують свої дефіцитарні потреби (спрямовані на задоволення дефіцитарних станів: голоду, сну, безпеки), і тим самим не задовільняють метапотреби [19, с. 498].

Розвиток особистості, з точки зору А. Маслоу, може проходити двома шляхами: або як ліквідація дефіциту в чомусь, або як самоактуалізація. Це залежить від того, на що людина більш зорієнтована [7, с. 23]. Становлення особистості розглядається як поєднання індивідуалізації й універсалізації. Кожна людина, на думку науковця, приречена на самовдосконалення, «в людській істоті живе сила, яка штовхає її до єдності особистості, до спонтанної експресивності, до повної індивідуальності» [14, с. 77].

Продовжуючи дослідження самоактуалізації, А. Маслоу запропонував концепцію трансценденції, в якій виділив два типи самоактуалізованих людей: «просто здорові самоактуалізовані особистості» (живуть у світі, щоб здійснити себе в ньому, діяльні особистості) і «трансценденти» (більше живуть на рівні Буття, метамотивовані, мають цілісну свідомість, розглядають усе під кутом вічності) [9, с. 155].

Теорія самоактуалізації А. Маслоу піддавалася критиці. Серед слабких сторін теорії вказують на те, що вона не відповідає критеріям науковості, зокрема повторюваності, вибору самоактуалізованих людей. Учений проводив дослідження переважно з людьми немолодого віку, тому розглядав даний феномен як єдину кінцеву мету. «Створюється таке враження, – пише А. Маслоу, – ніби у людства є єдина кінцева мета, віддалена мета, до якої прагнуть усі люди. Різні автори називають її по-різному: самоактуалізація, самореалізація, інтеграція, психічне здоров'я, індивідуалізація, автономія, креативність, продуктивність – але всі вони погоджуються з тим, що все це синоніми реалізації потенцій індивіда, становлення людини в повному розумінні цього слова, становлення тим, ким вона може стати» [9, с. 151].

В. Франкл зазначає, що самоактуалізація проходить спонтанно та порушується тоді, коли її перетворюють у кінцеву мету. Учений зауважує, що кінцевою метою має виступати реалізація смислу, який, будучи надособистісним, має «поцюрсторонню» природу [9, с. 156].

Також критиці піддавалася думка біологізаторської природи людини, розриву між особистістю та соціумом [9, с. 156].

М. Сміт зазначає, що в контексті потенцій людини можна розглядати не лише доброзичливість, а й зло, тому не варто ототожнювати позитивний розвиток людини з максимальним розвитком закладених потенцій, як це робив А. Маслоу. В. Франкл вказує на необхідність постійного прийняття рішення про те, які з можливостей заслуговують реалізації, а які – ні [9, с. 156].

Варто зауважити, що висновки про особливості самоактуалізації А. Маслоу зробив на основі проведення дослідження особливостей життєдіяльності та спілкування психічно здорових, творчих, щасливих людей. Науковець змінив підхід у психологічній науці, який панував у першій половині ХХ століття, згідно з яким дослідження проводилися з клієнтами психологів, які мали певні від-

хилення у психіці. «Давайте досліджувати не калік, а найбільше, яке ми можемо знайти, наближення до цілісної здорової людини. Ми знайдемо у таких людей якісні відмінності – іншу мотивацію, інші емоції і цінності, мислення і сприймання» [3, с. 34].

Ще одним автором теорії самоактуалізації вважається К. Роджерс. Він, розробляючи феноменологічний напрям теорії особистості, виступав з ідеєю про прагнення людини до самоактуалізації. Цю категорію він розглядав як «процес реалізації людиною впродовж життя свого потенціалу з метою стати повноцінно функціонуючою особистістю» [19, с. 537]. Досягнути самоактуалізації можливо тоді, коли людина проживає життя, яке наповнене сенсом, пошуками свого «Я», отримуючи задоволення від кожного моменту свого буття, займаючи активну позицію. Феноменологічна позиція К. Роджерса ґрунтується на ідеї, що самоактуалізація не є показником кінцевої стадії досконалості, адже жодна людина не досягає вершини самоактуалізації настільки, щоб не враховувати всі мотиви. Проте варто зауважити, що люди, які досягли більшої самоактуалізації, знаходяться значно ближче до повноцінного, творчого та автономного життя, ніж ті, які не здатні до самоактуалізації.

К. Роджерс ототожнює поняття самість і «Я-концепція», яку розглядає як «організований, послідовний концептуальний гештальт, який складається із сприймання властивостей «Я» або «мене» і сприймання взаємостосунків «Я» або «мене» з іншими людьми та з різними аспектами життя, а також цінностями, які пов'язані з цим сприйманням» [19, с. 540]. Науковець виділяє умови, які впливають на розвиток «Я»: потреба в позитивній увазі через любов, турботу, схвалення; умови цінності, які уточнюють фактори, за яких людина отримує позитивну увагу, але часто вони заважають повноцінному розвитку особистості, оскільки змушують людину діяти відповідно до стандартів інших, а не відповідно до власних поглядів. На розвиток «Я» значний вплив здійснює безумовна позитивна увага, згідно з якою людину поважають за те, що вона є, при цьому не висуваючи жодних «якщо», «то». Повноцінне існування в дорослому віці, на думку К. Роджерса, залежить від безумовної уваги в дитячому віці, що в свою чергу буде сприяти успішній самоактуалізації [19, с. 544].

К. Роджерс використовує термін «повноцінно функціонуюча людина» для позначення осіб, які використовують свої здібності й таланти, реалізують свій потенціал і спрямовані на повноцінне пізнання себе та сфери своїх переживань [19, с. 549]. Науковець виділив такі особистісні характеристики «повноцінно функціонуючих» людей:

- відкритість переживанню, що виявляється у здатності усвідомлювати свої найпотаємніші думки та почуття;
- екзистенціальний спосіб життя, який характеризується схильністю жити повноцінно і насичено в кожний момент свого буття;

– організмична довіра, що передбачає здатність людини приймати рішення, спираючись на внутрішні переживання, і розглядати їх як основу для вибору поведінки;

– емпірична свобода, яка полягає у здатності особистості вільно жити, робити вільний вибір;

– креативність, що характеризується прагненням творчих людей конструктивно жити відповідно до своєї культури [19, с. 551].

Таким чином, бачимо, що погляди психологів-гуманістів на сутність феномену самоактуалізації відрізняються: А. Маслоу здійснив спробу аналізу особистості в світлі теорії самоактуалізації, тоді як К. Роджерс пропонує розглядати самоактуалізацію в контексті теорії особистості.

Е. Фромм розглядає актуалізацію потенційних сил як «природжену властивість усіх організмів, а тому розкриття потенціалів людського організму згідно із законами її природи варто розглядати як мету людського життя» [3, с. 24].

Сучасний вітчизняний дослідник Н. Петренко зазначає, що самоактуалізація відбувається внаслідок природного розгортання в людині того, що закладене в ній як родовій істоті, а цілі самоактуалізації мають перспективний характер [13, с. 55].

Здійснюючи експлікацію феномену самореалізації, звернемося до сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників. Л. Коростильова зазначає, що термін «самореалізація» був введений до словника з філософії та психології, який виданий у Лондоні в 1902 році, і тлумачиться як «здійснення можливостей розвитку «Я» [11, с. 180]. Предметом наукового дослідження самореалізація стала в середині ХХ століття, коли представники гуманістичного напрямку почали проявляти інтерес до свободи особистості та її успіхів.

Самореалізація з точки зору філософії розглядається як «свідома цілеспрямована матеріально-практична, соціальна й духовна діяльність особи, спрямована на реалізацію власних сил, здібностей, обдарувань, можливостей. Вихідним моментом самореалізації є усвідомлення образу свого «Я», вибір ідеалу, цінностей, яким особа хоче присвятити життя, формування життєвої позиції та способу життєдіяльності. Самореалізація – це усвідомлення смислу життя, реалізація обраного ідеалу і життєвого шляху людини. Починається самореалізація із соціального та професійного самовизначення. Головним засобом самореалізації є продуктивна праця. Самореалізація здійснюється в будь-якій соціальній діяльності (суспільній, політичній, сімейно-побутовій, творчій)». У філософії елементами самореалізації виступають саморегулювання, самовиховання, самовдосконалення, а результатом, підсумком є самоутвердження, саморозвиток [18, с. 597].

Д. Леонтьєв підходить до аналізу категорії самореалізації як «опредметнення сутнісних сил людини, мотивом яких виступає прагнення продовжити своє буття як особистості в інших людях, транслюючи свою індивідуаль-

ність через створення творів, а також через безпосередні зміни в інших людях» [5, с. 32].

Самореалізація є генетично притаманною людині, вродженою тенденцією до безперервного розгортання свого безмежного творчого потенціалу в різних сферах життєдіяльності, тенденцією реалізовувати і максимізувати таланти та здібності (В. Мосійчук, В. Федько) [16, с. 390]. В. Байлук, вивчаючи сутність даного феномену, зазначає, що самореалізація пов'язана з переходом із життя в своєму внутрішньому світі, у світі свого самопізнання, до життя у зовнішньому світі, тобто відбувається перехід від самопізнання Я-реального, Я-ідеального і Я-самореалізованого до практики [2, с. 12].

Л. Коростильова розглядає самореалізацію як «здійснення можливостей розвитку «Я» власними зусиллями людини в умовах співдіяльності, співтворчості з іншими людьми, соціумом та зі світом в цілому» [8, с. 119].

Ф. Базаєва відзначає, що самореалізацію особистості забезпечує розвиток Я-концепції людини, її природних здібностей, задатків і можливостей; вона спрямована на реалізацію зусиль і прагнень особистості. На самореалізацію впливає спосіб життя та діяльності, в ході яких людина намагається реалізувати свої бажання, потреби. Процес самореалізації орієнтований на реалізацію лише позитивних прагнень і потреб людини, результатом якого є прояв людиною своїх природних особливостей і самоствердження у суспільстві. Важливою ознакою самореалізації є визначення людиною себе, особливостей свого життєвого шляху та перспектив подальшого розвитку [1, с. 78].

Сучасні українські науковці пов'язують самореалізацію із соціумом. Зокрема, Л. Шатирко зазначає, що «самореалізація передбачає самопрезентацію людиною суспільству себе через соціально значущу діяльність» [16, с. 198], а Н. Петренко підкреслює, що самореалізація забезпечує становлення людини як особистості в суспільстві, виступає процесом становлення авторитету, виконання своїх бажань, певною мірою це завоювання найпридатнішої для особистості життєвої території, місця під сонцем [13, с. 56].

Л. Коростильова зауважує, що самоактуалізація та самореалізація відбуваються по-різному стосовно існування особистості: самоактуалізація більше проходить у внутрішньому плані, в той час як самореалізація стосується зовнішнього плану [17, с. 237].

В. Байлук розглядає самоактуалізацію як «пошук шляхів і способів допомогти людині стати тим, ким вона здатна стати» [3, с. 24]. Науковець пропонує співвідносити поняття самоактуалізації та самореалізації як пізнання і практику [3, с. 24]. Спочатку людина має пізнати свої потенційні можливості, а потім, уже в ході практичної діяльності, втілити їх.

І. Бех, досліджуючи самореалізацію як визначальний чинник життєдіяльності особистості, вказує, що самоак-

туалізація передуює самореалізації і визначає внутрішній план існування особистості. На етапі самоактуалізації особистість у відповідних смислових та ціннісних утвореннях формує уявлення про свою людську місію, а потім розробляє програму її втілення уже на етапі самоактуалізації [4, с. 32].

У поглядах вітчизняної дослідниці Л. Левченко самоактуалізація розглядається як потреба особистості [11, с. 180], що співпадає з поглядами А. Маслоу, де самоактуалізація є найвищим рівнем потреб людини.

Висновки. Отже, проведений теоретичний аналіз наукових джерел свідчить про те, що:

– самоактуалізація та самореалізація стосуються людини, яка є активним суб'єктом життєдіяльності;

– активність особистості зумовлюється потребою у самореалізації, що виступає життєвою необхідністю – бути потрібним;

– спільним для обох понять є наявність частини слова «само», що вказує на те, що ці процеси проходять у середині самої особистості і є самопричинними феноменами;

– в основі самоактуалізації та самореалізації лежить внутрішня мотивація, адже людина актуалізує свої здібності, опредмечує сутнісні можливості не для когось, а, насамперед, для себе, але при цьому важливою є і зовнішня підтримка оточення, соціальне середовище, яке здійснює вплив на особистість;

– самоактуалізація передуює самореалізації, адже особистість у процесі життєдіяльності визначає свої потенційні можливості, сенс свого існування, здійснює актуалізацію здібностей, а вже на наступному етапі, в процесі діяльності відбувається їхня реалізація; саме завдяки діяльності людина проявляє свою індивідуальність, стає тим, ким вона є;

– перехід від самоактуалізації до самореалізації вимагає значних зусиль, рішучості, тому що процес реалізації своїх потенційних можливостей може бути складним і непередбачуваним, у ході якого людина може пережити як успіх, так і поразку; тому на етапі самореалізації важливими є активна позиція особистості, її волевільність, пошук нових мотивів;

– самореалізація сприяє розгортанню потенційних можливостей людини, але для цього особистість повинна мати внутрішні, які не залежать від зовнішніх обставин, засоби для її здійснення;

– у процесі самоактуалізації особистість пізнає свої якості, визначає свої здібності та сильні сторони, а вже в ході практичної діяльності (самореалізації) втілює їх;

– самоактуалізація є процесом інтеріоризації, проходить у внутрішньому плані, в той час як самореалізація здійснюється у зовнішньому плані та передбачає екстеріоризацію;

– самореалізація передбачає здатність перевести можливе (те, що особистість актуалізувала) у дійсне;

– ці феномени сприяють самоздійсненню людиною себе у соціумі та сприяють прагненню до вдосконалення.

Перспективами подальших розвідок є детальне дослідження структури самореалізації особистості педагогічних працівників літнього віку, визначення чинників, які впливають на цей процес.

📖 Список використаних джерел

1. Базаева Ф. У. Проблема самореализации в истории образования и педагогики: аксиологический аспект. *Вестник ОГУ*. 2011. № 2 (121). С. 75–78. URL : http://vestnik.osu.ru/2011_2/12.pdf / (дата обращения : 02.04.2019).
2. Байлук В. В. Сущность самореализации личности и её структура. *Педагогическое образование в России*. 2011. № 4. С. 12–17. URL : http://journals.uspu.ru/inst/ped/ped15/ped_2.pdf / (дата обращения : 25.03.2019).
3. Байлук В. В. Человечествознание. Самореализация личности: общие законы успеха : монография. Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2011. 383 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/42052180.pdf> / (дата обращения : 13.06.2019).
4. Бех І. Д. Самореалізація особистості як визначальний чинник її життєдіяльності. *Багатовимірність особистості: теорія, психодіагностика, корекція : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. семінару з міжнар. участю, (м. Полтава, 23 березня 2017 р.)* / ред. колегія: С. Д. Максименко, М. І. Степаненко, С. М. Шевчук, Н. В. Сулаєва, К. В. Седих, В. Ф. Моргун (відп. за випуск). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. С. 31–36. URL : <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7947/1/10.pdf> / (дата звернення : 13.03.2019).
5. Галажинский Э. В. К вопросу о методологии изучения самореализации личности в системе родственных понятий. *Сибирский психологический журнал*. 2000. Вып. 13. С. 30–33. URL : <http://journals.tsu.ru/uploads/import/1433/files/13-030.pdf> / (дата обращения : 18.03.2019).
6. Гарасимів Т. З., Базарник Б. І. Самореалізація як соціальний розвиток особистості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 218–223. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_37 / (дата звернення : 26.06.2019).
7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 509 с.
8. Коропецька О. Психологічні детермінанти самореалізації особистості. *Психологія особистості*. 2010. № 1. С. 115–123. URL : http://ps.pu.if.ua/2010_1/Korop.pdf / (дата звернення : 02.04.2019).
9. Леонтьев Д. А. Развитие идеи самоактуализации в работах А Маслоу. *Вопросы психологии*. 1987. № 3. С. 150–158. URL : <http://www.voppsy.ru/content/c873.htm> / (дата обращения : 20.06.2019).
10. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 478 с.
11. Мильчевська Г. С. Самореалізація особистості як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І. В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2016. Вип. 1 (38). С. 180–182. URL : <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14265> / (дата звернення : 10.07.2019).
12. Олпорт Г. Становление личности: Избранные труды / пер. с англ. Л. В. Трубицыной, Д. А. Леонтьева; под ред. Д. А. Леонтьева. Москва : Смысл, 2002. 462 с. URL : <https://www.klex.ru/85x/> / (дата обращения : 8.07.2019).
13. Петренко Н. В. Самоактуалізація та самореалізація особистості у філософсько-освітньому дискурсі. *Грани*. 2016. № 7. С. 52–57. URL : <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/405/414> / (дата звернення : 11.07.19).
14. Пископель А. А. Природа человека в концепции А. Маслоу. *Вопросы психологии*. 1999. № 2. С. 75–87. URL : <http://www.voppsy.ru/content/c992.htm> / (дата обращения : 21.06.2019).
15. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
16. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі : кол. монографія / [Максименко С. Д., Куценко-Лада Г. В., Пророк Н. В. та ін.]; за ред. Максименко С. Д. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 400 с. URL : http://lib.iitta.gov.ua/1942/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_871.pdf (дата звернення : 09.07.2019).
17. Файнман І. Самореалізація особистості як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки [Кіровоградського педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки*. 2010. Вип. 91. С. 235–240.
18. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
19. Хьелл Л. А., Зиглер Д. Теории личности. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 608 с.

 References

1. Bazaeva, F. U. (2011). Problema samorealizatsii v istorii obrazovaniia i pedagogiki: aksiologicheskii aspekt. *Vestnik OGU*, 2 (121), 75-78. Retrieved from http://vestnik.osu.ru/2011_2/12.pdf [in Russian].
2. Bailuk, V. V. (2011). Sushchnost samorealizatsii lichnosti i ee struktura. *Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii*, 4, 2-17. Retrieved from http://journals.uspu.ru/inst/ped/ped15/ped_2.pdf [in Russian].
3. Galazhinskii, E. V. (2000). Chelovekoznanie. Samorealizatsiia lichnosti: obshchie zakony uspekha: monografiia. Ekaterinburg: Ural. gos. ped. un-t [in Russian]. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/42052180.pdf> [in Russian].
4. Bekh, I. D. (2017). Samorealizatsiia osobystosti yak vyznachalniy chynnyk yii zhyttiedialnosti. In V. F. Morhun (Ed.), *Bahatovymirnist osobystosti: teoriia, psykhotodiahnostyka, korektsiia* (pp. 31-36). Poltava: PNPu imeni V. H. Korolenka Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7947/1/10.pdf> [in Ukrainian].
5. Galazhinskii, E. V. (2000). K voprosu o metodologii izucheniiia samorealizatsii lichnosti v sistemi rodstvennykh ponatii. *Sibirskii psikhologicheskii zhurnal*, 13, 30-33. Retrieved from <http://journals.tsu.ru/uploads/import/1433/files/13-030.pdf> [in Russian].
6. Harasymiv, T. Z., & Bazarnyk, B. I. (2016). Samorealizatsiia yak sotsialnyi rozvytok osobystosti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Yurydychni nauky*, 837, 218-223. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_37 [in Ukrainian].
7. Ilin, E. P. (2004). *Motivatciia i motivy*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
8. Koropetska, O. (2010). Psikhologichni determinanty samorealizatsii osobystosti. *Psikhohiia osobystosti*, 1, 115-123. Retrieved from http://ps.pu.if.ua/2010_1/Korop.pdf [in Ukrainian].
9. Leontev, D. A. (1987). Razvitie idei samoaktualizatsii v rabotakh A Maslou. *Voprosy psikhologii*, 3, 150-158. Retrieved from <http://www.voppsy.ru/contents/c873.htm> [in Russian].
10. Maslou, A. (1999). *Motivatciia i lichnost*. Sankt-Peterburg: Evraziia [in Russian].
11. Milchevska, H. S. (2016). Samorealizatsiia osobystosti yak sotsialno-pedahohichna problema. In I. V. Kozubovska (Ed.). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota* (Is. 1 (38), pp. 180-182). Uzhhorod: Hoverla. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14265> [in Ukrainian].
12. Olport, G. (2002). *Stanovlenie lichnosti: Izbrannye trudy*. Moskva: Smysl. Retrieved from <https://www.klex.ru/85x> [in Russian].
13. Petrenko, N. V. (2016). Samoaktualizatsiia ta samorealizatsiia osobystosti u filosofsko-osvitnomu dyskursi. *Hrani*, 7, 52-57. Retrieved from <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/405/414> [in Ukrainian].
14. Piskoppel, A. A. (1999). Priroda cheloveka v kontseptcii A. Maslou. *Voprosy psikhologii*, 2, 75-87. Retrieved from <http://www.voppsy.ru/contents/c992.htm> [in Russian].
15. Stepanov, O. M. (Comp.). (2006). *Psikhologichna entsyklopediia*. Kyiv: Akademyvdav [in Ukrainian].
16. Maksymenko, S. D. (Ed.). (2013). *Psikhologichni chynnyky samodeterminatsii osobystosti v osvitnomu prostori: kol. monohrafiia*. Kirovohrad: Imeks-LTD. Retrieved from http://lib.iitta.gov.ua/1942/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_871.pdf [in Ukrainian].
17. Fainman, I. (2010). Samorealizatsiia osobystosti yak psikhologo-pedahohichna problema. *Naukovi zapysky [Kirovohradskoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]. Serii: Pedahohichni nauky*, 91, 235-240 [in Ukrainian].
18. Shynkaruka, V. I. (Ed.). (1986). *Filosofskiy slovnyk*. Kyiv: Holov. red. URE [in Ukrainian].
19. Khell, L. A., & Zigler, D. (2003). *Teorii lichnosti*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 12.09.2019

Московец Людмила. Самоактуализация и самореализация личности: философско-психологическое понимание.

А Представлены результаты теоретического анализа взглядов психологов XX века К. Гольдштейна, А. Маслоу, К. Роджерса и современных учёных на сущность феномена самоактуализации и самореализации личности; подчеркнута необходимость различать эти понятия; предпринята попытка определить соотношение дефиниций «самоактуализация» и «самореализация». Самоактуализация является внутренним процессом, в ходе которого происходит выявление личностью своих потенциальных возможностей, которые побуждают к познанию, постоянному поиску самого себя. Самореализация – это процесс, способствующий воплощению личностью своих способностей в ходе практической деятельности, переводу возможного в действительное и обеспечивает определение перспектив дальнейшего развития, выяснение своего положения в социуме.

Ключевые слова: самоактуализация; самореализация; личность

Moskovets Liudmyla. Self-actualization and Self-realization of Personality: Philosophical and Psychological Understanding.

S The paper presents the results of the analysis views of the 20 th century psychologists such as K. Goldstein, A. Maslow, K. Rogers and contemporary scholars on the essence of the phenomena of self-actualization and self-actualization of the individual; the need to distinguish between these concepts is emphasized; an attempt was made to determine the relationship between the definitions of «self-actualization» and «self-realization». Self-actualization is an internal process; revealing the individual's potentialities occurs in the course of this process and leads to cognition and a constant search for finding yourself. Self-realization is a process that promotes the person embodiment during the practical activity of his abilities, the transition of a possible one to the actual one, and ensures the determination of the prospects for further development, the definition of his position in society.

Key words: self-actualization; self-realization; personality

Московец Людмила Павлівна, асистентка кафедри педагогіки та психології початкової освіти Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка, здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України

E-mail: l.moskovets@ukr.net